

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	9
Модуль I. ВСТУП ДО ПСИХОЛОГІЇ. ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА.....	19
ТЕМА 1. СТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЇ.....	20
1.1. Історичний аналіз у психології.....	20
Е. Борінг: психологія – експериментальна наука.....	21
М. Г. Ярошевський: принцип детермінізму і категоріальний аналіз історії психології.....	23
В. А. Роменець: історія психології як практика людського самопізнання.....	26
1.2. Історичні рівні становлення психологічних знань.....	31
1.2.1. Ситуативний рівень.....	32
1.2.2. Мотиваційний рівень.....	38
1.2.3. Дійовий рівень.....	46
1.2.4. Рефлексивний рівень.....	52
1.3. Напрями психології ХХ та початку ХХІ століття.....	54
1.3.1. Західна психологія.....	54
1.3.2. Радянська і пострадянська психологія.....	59
1.4. Психологія перед лицем майбутнього.....	62
<i>Питання для контролю, самоконтролю та роздумів</i>	67
<i>Бібліографія</i>	67
ТЕМА 2. ПСИХОЛОГІЧНЕ ПІЗНАННЯ.....	72
2.1. Метатеоретичний аналіз у психології.....	73
2.1.1. Гносеологія психології.....	74
Екскурс в історію психології.....	74
Р. Декарт і гносеологія психології та інших наук.....	75
2.1.2. Наукове пізнання як рух від дуалізму до монізму.....	77
І. Пригожин: історія світу в напрямі від хаосу до порядку.....	78
М. К. Мамардашвілі: від класичного до неklasичного світобачення.....	79
В. С. Стьопин: наукова раціональність та її типи.....	80
Ситуації наукового пізнання людиною дійсності.....	82
2.1.3. Специфічні особливості психологічного пізнання.....	82
«Коло пізнання».....	83
Наукова раціональність і психологія.....	85
Психологія як неklasична дисципліна.....	87
2.1.4. Методологія психології.....	91
С. Л. Рубінштейн: методологічні принципи психології.....	91
О. М. Ткаченко: система методологічних принципів психології.....	95
Методологія психології і систематизація психологічних знань.....	98
2.2. Психологічне дослідження.....	99
2.2.1. Емпіричне дослідження.....	99

2.2.2. Теоретичне дослідження	103
2.2.3. Метатеоретичне дослідження	107
2.3. Психологія серед інших наук	111
2.4. Психологія як практика	114
<i>Питання для контролю, самоконтролю та роздумів</i>	118
<i>Бібліографія</i>	118

ТЕМА 3. ОСНОВНА ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЇ .....

3.1. Мозок і психіка	124
Будова мозку	125
3.1.1. Взаємовідношення між фізіологічним і психічним	129
О. Р. Лурія: структура мозку і локалізація психічних процесів	129
Н. П. Бехтерева: нейрофізіологічні коди психіки	132
Є. М. Соколов: нейрони свідомості	134
П. К. Анохін: функціональні системи організму і випереджуюче відображення дійсності	137
3.1.2. Наука на шляху від фізіологічного до психічного	139
3.2. Буття і свідомість	140
С. Л. Рубінштейн: психічне серед явищ матеріального світу	141
3.3. Людина і світ	148
3.3.1. Людина у просторі свого існування	148
С. Л. Рубінштейн: людина як даність світу	149
В. А. Роменець: людина, вчинок, світ	154
3.3.2. Людина у історичному просторі і часі	158
В. А. Роменець: філософія минулого	159
3.4. Основна проблема психології та психологічне пізнання	165
<i>Питання для контролю, самоконтролю та роздумів</i>	169
<i>Бібліографія</i>	169

Модуль II. РОЗВИТОК ПСИХІКИ.....

ТЕМА 4. РОЗВИТОК ПСИХІКИ У ФІЛО- ТА ІСТОРІОГЕНЕЗІ .....

4.1. Біологічні пояснення у психології	178
Ч. Дарвін: «Natura non facit saltum»	179
Ч. Дарвін і перші кроки психології розвитку	182
Г. Спенсер і абстракції еволюційного мислення	185
І. М. Сеченов: від чутливості до розуму	187
4.2. Поведінка тварин у світлі біологічного пояснення	191
Типи і форми поведінки тварин	192
В. Келер: інтелектуальна поведінка антропоїдів	198
4.3. Від біологічного до психологічного пояснення	200
О. М. Леонт'єв: організм, діяльність, психіка	201
Нервова система і психіка	203
4.4. Історичні пояснення у психології	206
Еволюція людини	206
О. М. Леонт'єв: людина, діяльність, свідомість	209
С. Л. Рубінштейн: психіка і свідомість у зв'язку зі зміною способу життя	211

Психологічне пояснення і психологічний світогляд	214
В. А. Роменець: ситуація значень і міфологічна свідомість	215
Становлення свідомості	218
<i>Питання для контролю, самоконтролю та роздумів</i>	225
<i>Бібліографія</i>	225
ТЕМА 5. РОЗВИТОК ПСИХІКИ В ОНТОГЕНЕЗИ	232
5.1. <i>Nature versus nurture</i>	234
Дж. Локк: розвиток в умовах формування звичок	234
Ж.–Ж. Руссо: розвиток в умовах природного виховання	237
5.2. Психологія розвитку: теоретичний світ	241
Л. С. Виготський: розвиток вищих психічних функцій	243
С. Л. Рубінштейн: психічний розвиток і діяльність	249
Психологічне пояснення і теорії розвитку	252
5.3. Психологія розвитку: емпіричні дослідження	254
П. Балтес: теоретична модель психічного розвитку	256
Розвиток у світлі даних психогенетики	257
5.4. Процеси розвитку	262
5.4.1. Дозрівання	263
5.4.2. Присвоєння	267
Д. Б. Ельконін: періодизація психічного розвитку	267
Характеристика періодів розвитку	269
5.4.3. Освоєння	276
<i>Питання для контролю, самоконтролю та роздумів</i>	279
<i>Бібліографія</i>	280
ТЕМА 6. НЕНОРМАТИВНИЙ ПСИХІЧНИЙ РОЗВИТОК	289
6.1. Природа і межі психічної ненормативності	290
В. В. Лебединський: класифікація грубих порушень розвитку	290
6.1.1. Чинники ненормативного розвитку	293
6.1.2. Форми негативного впливу на психіку дитини	296
6.2. Психічна ненормативність у теоретичному висвітленні	297
6.2.1. Психоаналіз та його версії	298
А. Фройд: несвідоме дитини і механізми психологічного захисту	301
Р. А. Шпіц: ефект госпіталізму і стосунки в діаді «дитина – мати»	303
Дж. Боулбі: порушення прив'язаності	304
М. Айнсворт: форми порушення прив'язаності	306
Е. Еріксон: Его-ідентичність та її становлення	311
6.2.2. Біхевіоризм і теорії наочіння	314
Б. Ф. Скіннер: наочіння через підкріплення відповідей	315
А. Бандура: наочіння через моделі поведінки	317
Г. Ф. Харлоу: наочіння любові	318
6.2.3. Радянська і пострадянська психологія	320
М. І. Лісіна: проблеми онтогенезу спілкування	320
Емпіричні дослідження	323
Дослідження пострадянської доби	327

6.3. Процеси ненормативного розвитку	328
6.3.1. Дозрівання	328
6.3.2. Присвоєння	332
О. В. Сухарев: етнофункціональні розлади психіки	333
6.3.3. Освоєння	335
6.3.4. Психологічна допомога за ненормативного розвитку	338
<i>Питання для контролю, самоконтролю та роздумів</i>	340
<i>Бібліографія</i>	340
Модуль III. ПСИХІКА І ЖИТТЯ	349
ТЕМА 7. ДІЯЛЬНІСТЬ	350
7.1. Діяльність як спосіб людського життя	350
С. Л. Рубінштейн: діяльність, свідомість, життєвий шлях людини	352
С. Л. Рубінштейн: життя як предмет теоретичної рефлексії	356
О. М. Леонтьєв: діяльність, свідомість, особистість	359
В. А. Роменець: діяльність як вчинок	366
В. А. Роменець: вчинок і життя як психічний феномен	367
7.2. Процес діяльності	372
Д. М. Узнадзе: настановлення і діяльність	372
К. Левін: людина у полі динамічних сил	375
7.3. Види діяльності	382
7.3.1. Гра	382
Д. Б. Ельконін: рольова гра у дитячому віці	383
7.3.2. Учіння	384
Г. С. Костюк: навчання, учіння, розвиток	385
В. В. Давидов: учбова діяльність і теоретичне мислення	387
А. В. Фурман: учень в інноваційному освітньому просторі	389
7.3.3. Праця	390
В. Д. Шадриков: системогенез професійної діяльності	391
В. А. Роменець: аналіз творчого процесу	393
7.4. Діяльність і особистість	396
<i>Питання для контролю, самоконтролю та роздумів</i>	398
<i>Бібліографія</i>	398
ТЕМА 8. СПІЛКУВАННЯ	405
8.1. Спілкування як міжсуб'єктні взаємини	406
М. І. Лісіна: спілкування і психічний розвиток	407
Спілкування як діалог	409
Л. Е. Орбан-Лембрик: діалог, спілкування, особистість	410
8.2. Спілкування і особистість	412
Л. Е. Орбан-Лембрик: комунікативна природа особистості	412
8.3. Будова, закономірності, психологічні ефекти спілкування	414
8.3.1. Спілкування як обмін інформацією	414
8.3.2. Спілкування як взаємодія	417
8.3.3. Спілкування як сприймання і розуміння	422

8.4. На шляху до оптимального спілкування	429
Спілкування в умовах професії типу «людина – людина»	429
Психологічна допомога при труднощах спілкування.....	431
Е. Берн: психологічні ігри і життєві сценарії.....	433
Від психології спілкування до спілкування у психології	438
<i>Питання для контролю, самоконтролю та роздумів</i>	441
<i>Бібліографія</i>	441
ТЕМА 9. СПІЛЬНОТИ	448
9.1. Спільнота як предмет психологічного осмислення	449
9.1.1. Спільнота – ідеальна реальність.....	450
С. Московичі: природа соціальних уявлень	450
9.1.2. Спільнота – соціальна реальність.....	453
Г. М. Андреева: конструювання образу соціального світу.....	453
9.1.3. Спільнота – етнічна реальність	456
В. Янів: етнопсихологічна студія української духовності	457
9.2. Спільнота як група	461
Взасмнини у групі.....	462
Група як соціально-психологічне явище	464
Рівні розвитку групи.....	467
А. В. Петровський: колектив – група найвищого рівня розвитку	469
9.3. Спільнота і особистість	473
В. А. Петровський: феномен персоналізації.....	473
Спільнота і виховання особистості	476
9.4. Від психології спільнот до спільнот у психології	481
Школа Л. С. Виготського.....	481
Школа С. Л. Рубінштейна.....	483
Школа В. А. Роменця	486
<i>Питання для контролю, самоконтролю та роздумів</i>	490
<i>Бібліографія</i>	490